

9 iyun 1993-cü il:

Müstəqilliyimizin əbədiyyət tarixi

HEYDƏR ƏLİYEV BAKIYA GƏLMƏKLƏ AZƏRBAYCANI GÖZLƏNİLƏN FƏLAKƏTLƏRDƏN XİLAS ETDİ

1992-ci ilin yay aylarından 1993-cü ilin iyun ayına qədərki müddəti Azərbaycanın dövlətçilik tarixində fəlakət dövrü adlandırılan qənaətlərdə haqlıdır. Həmin illərdə AXC-Müsavat iqtidarının sərbətsizliyi ölkəni uçuruma aparmaqla yaranan iqtisadi böhranı daha da gərginləşdirdi. O dövrdə Gəncə şəhərində Sürət Hüseynov tərəfindən qaldırılan qiyamı yatırmaqda aciz olan iqtidarsız iqtidarların günahı üzündən qardaş qanı axıdı. Azərbaycan müstəqilliyini itirmək təhlükəsi ilə üz-üzə dayandı.

...4 iyun 1993-cü il. AXC-Müsavat iqtidarında yüksək mövqə tutan İsa Qəmbər-Əli Kərimli- Sürət Hüseynov üçlüyü arasındakı qarşıdurmalardan yaranan Gəncə qiyamı, 130 və 709 sayılı hərbi hissələrin ərazilərində baş verən qanlı hadisələr ölkədə xaos yaradı. Müstəqilliyimizə təhlükə olan Gəncə hadisələri Azərbaycanın hərtərəfli məhvəinə yönəldilmiş cinayət, hər an alovlanma biləcək bir qığılcım idi. Korpus komandiri Sürət Hüseynovun qiyamı, torpaqlarımızın itirilməsi ilə nəticələnən hadisələr, əvvəlcədən planlaşdırılmış xəyanətkar gedişlər vəziyyəti daha da gərginləşdirirdi. İnsanların qənaəti isə bu idi ki, hakimiyyətdə olan AXC-Müsavat cütüünün səriştesiz iqtidarı belə çətin məsələləri həll etmək gücündə, bacarığında deyil. Ayrı-ayrı imperialist qüvvələrin strateji maraqlarına xidmət edən ölkə rəhbərlərinin xəyanəti Azərbaycanın müasir tarixinə qara hərflərlə yazıldı. O illərdə dövlətçiliyin əsasları qurulmamışdı, ekstremist elementlərə qarşı ciddi mübarizə aparılmamışdı, nizami ordu yaradılmamışdı, cəmiyyətdə milli həmrəylik, milli birlik yox idi. Yaranan belə şəraitdən istifadə edən, Azərbaycanın müstəqilliyinə hər vasitə ilə mane olmağa çalışan xarici dairələrin emissarları ölkədə qarışıqlıq yaratmaqda maraqlı idilər.

Respublikada cərəyan edən proseslər, büdcənin boşaldılması, yaranan iqtisadi böhran, sənayenin iflic vəziyyətinə düşməsi Ermənistanın Azərbaycan torpaqlarını asanlıqla zəbt etməsi ilə nəticələndi.

Müxtəlif partiyalara xidmət edən qanunsuz silahlı birləşmələr dövlətin maraqlarına, xalqın mənafeyinə deyil, bir qrup naşı siyasətçiyə xidmət edirdilər. Ən qorxulu isə Ermənistan ilə qanlı döyüşlərin getdiyi bir zamanda AXC-Müsavat qruplaşması hakimiyyətlərini saxlamaq naminə vətəndaş müharibəsinin başlanması təhlükəsini belə ciddi məsələ kimi görməyəcək qədər kor idilər.

"Cəmi bir il ərzində AXC-Müsavat qruplaşmasının yırtırmaz, xəyanətkar fəaliyyəti nəticəsində Azərbaycan öz dövlət müstəqilliyini itirmək ərəfəsində idi və tarix sanki təkrarlardı. 1918-ci ildə əldə edilmiş müstəqilliyi 1920-ci ildə itirdik - 2 il ərzində. Bu dəfə də 2 ildən sonra artıq buna çox yaxın idik. Əgər o vaxt xalqın tələbi ilə Heydər Əliyev hakimiyyətə gəlməsəydi, Azərbaycanın taleyi çox ağır, acınacaqlı ola bilərdi. Onu da qeyd etməliyəm ki, Heydər Əliyevi Naxçıvanda devirmək, o cümlədən silahlı desant göndərmək istəyən AXC-Müsavat qruplaşması özü də ağır vəziyyətə düşəndən sonra Heydər Əliyevə müraciət etdi, onu Bakıya dəvət etdi ki, onların canlarını qurtarsın. Naxçıvana üç dəfə təyyarə göndər-

mişdilər. Heydər Əliyev Bakıya gəlməklə, ilk növbədə, Azərbaycan xalqının iradəsinə öz hörmətini göstərdi. O, böyük dövlət adamı, vətənpərvər insan kimi o ağır anlarda Bakıya gəldi və ondan sonra Azərbaycanda inkişaf dövrü başlamışdır." O dövrdə yaranmış hərəmərcliyi bu sözləri ilə ifadə edən Prezident İlham Əliyev həmin günü Ulu Öndərin xilaskarlıq missiyasının bağlanğıc tarixi adlandırır.

Cənab İlham Əliyevin vurğuladığı kimi, 1992-ci ilin yay aylarından 1993-cü ilin iyun ayına qədərki dövr biabırçılıq, rüsvayçılıq, fəlakət dövrü idi. Hakimiyyəti qanunsuz olaraq zəbt etmiş AXC-Müsavat qruplaşması ölkəmizi uçuruma aparırdı. Kəlbəcər rayonunun 1993-cü ilin aprel ayında işğal altına düşməsindən sonra Dağlıq Qarabağla Ermənistan arasında coğrafi əlaqə yaradıldı. Azərbaycanın daxilində gedən proseslər ölkəmizi çökdürdü. Xalq respublikada cərəyan edən hadisələrdən xəbərsiz idi. "Siyasət dəlləllərinin" xəyanətləri insanlardan gizlədilir, Milli Məclisdə müzakirə olunan qərarlar haqqında ölkə əhalisinə məlumat verilmədən erməni kəşfiyyatçılarına çatdırılır, döyüşə gedən əsgərlərimiz ayrı-ayrı partiyalara, şəxslərə xidmət edən silahlı dəstələr arasında başlanan intriqaların qurbanına çevrilir, ermənilərə təhvil verilir.

İqtisadi böhran yaşanırdı, sənaye demək olar ki, iflic vəziyyətə düşmüşdü. O vaxtkı hakimiyyət ancaq öz maraqlarını təmin etmək üçün çalışırdı. Bakının küçələrində əliləsilahlı adamlar dəstə-dəstə gəzir, insanları incidirdilər.

...Paytaxtda baş verənləri narahatlıqla izləyən və ölkəni uçuruma aparacaq vəziyyətin gərginləşməsinin sonda fəlakətlə nəticələncəyini uzaqqöhrən siyasəti ilə dərk edən ulu öndər Heydər Əliyevin iştirakı ilə keçirilən Naxçıvan MR Ali Məclisinin və muxtar respublika Nazirlər Kabinetinin birgə iclasında vəziyyət geniş təhlil olundu və hadisəyə münasibət bildirildi. "İyun ayının 4-də Gəncə şəhərində başlan-

mış və bu günə qədər davam edən hadisələr bizdə ciddi narahatlıq doğurur. Şəhərdə qan tökülüb, normal həyat pozulub, Faktiki olaraq vətəndaş müharibəsi başlanıb. Müstəqil Azərbaycan Respublikasının indiki ağır və keşməkeşli, tarixən məsuliyyətli bir dövründə baş verənləri dəhşətli hadisə kimi qiymətləndirir, qardaş qanı tökülməsini pisləyirik... Bunların qarşısı dərhal alınmalıdır. Hamını bu yolda milli birliyə, vətəndaş həmrəyliyinə dəvət edirik" söyləyən ulu öndər Heydər Əliyev müdrik siyasətçi, təcrübəli dövlət başçısı kimi xalqı birliyə çağırırdı. İnsanlar başa düşürdülər ki, Azərbaycanda gərginliyin səbəbi təkə Qarabağ münaqişəsi deyil, ölkədə vətəndaş müharibəsi üçün qığılcım olan həm də Gəncə hadisələridir. Ümid yeri, xilas yolu axtaran xalqın nəzərləri yenə də Naxçıvana yönəldi. Yekdil ictimai fikir isə yeganə və dəyişilməz idi: Heydər Əliyev Bakıya gəlməli, Azərbaycanı düşdüğü ağır, çətin vəziyyətdən xilas etməli. O zaman ziyalılar adından tarixi əhəmiyyəti ilə seçilən "91-lər" in müraciəti Naxçıvana ünvanlandı. Azərbaycanın müstəqilliyinin itirilməsinin hansı faciələrlə nəticələncəyini muxtar respublika əhalisi də aydın başa düşürdü. Amma ulu öndər Heydər Əliyevin həyatına növbəti təxribatın, qəsdin olacağından ehtiyatlanan naxçıvanlılar xilaskarlarından ayrılmaq istəmirdilər. Həllini gözləyən Azərbaycanın müstəqilliyi, vətənin bölünməzliyi kimi təleyüklü məsələ tələb və təkidləri ortağ nöqtədə birləşdirirdi. Beləcə xalqın haqlı tələbi yerinə yetirildi.

9 iyun 1993-cü ildə paytaxta gələn Heydər Əliyev parlamentdə çıxış edərək bildirdi ki, əsl vəziyyəti öyrənmək üçün hadisə yerində olmalıyam. Daim həqiqət, ədalət tərəfdarı olan Ulu Öndər belə də etdi. Ziyalılardan, ağsaqqallardan, jurnalistlərdən ibarət qrupla Gəncədə oldu, vətəndaşlarla, hərbiçilərlə görüşərək, siyasi böhranın, qarşıdurmanın aradan qaldırılması üçün müzakirələr apardı, çıxış yolları barədə faydalı, müdrik tövsiyələrini bildirdi.

Zərə çəkən, əzizlərini itirən gəncəliyə mənəvi dəstək oldu. Vəziyyət o qədər mürəkkəb idi ki, adi ehtiyatsızlıq daha ciddi fəlakətlərlə nəticələndi. Canından artıq sevdiyi Azərbaycanı qurtarmaq üçün bütün mümkün variantlardan zakasına güvənərək istifadə edəcəyini bildiren Ulu Öndər xalqı birlik və həmrəyliyə çağırırdı.

Gəncədəki görüşün nəticələri barədə iyunun 15-də keçirilən Ali Sovetin fövqəladə sessiyasında açıqlama verən Heydər Əliyev bildirdi ki, göstərilən sözlər, aparılan danışıqlar bu gərginliyi aradan qaldıracaq: "Ancaq mən demişəm və bir də deyirəm ki, mən heç vəchlə silah işlədilməsinin tərəfdarı ola bilmərəm. Bu gərginlik, qarşıdurma yalnız sülh yolu ilə, barışıq yolu ilə, qarşılıqlı anlaşma yolu ilə, danışıqlar yolu ilə həll olunmalıdır."

Azərbaycanın tarixinə xilas günü kimi yazılan həmin sessiyada deputatların yekdil səsverməsi ilə Heydər Əliyev Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin sədri seçildi. Bu seçim ilə Azərbaycanın xilas yolunun, müstəqilliyimizin əbədiyyinin təməli qoyuldu.

"... Heç kəsin şübhəsi olmasın ki, mən ömrümün bundan sonra qalan hissəsini harada olursa-olsun yalnız və yalnız Azərbaycan Respublikasının müstəqil dövlət kimi inkişaf etməsinə həsr edəcəyəm" söyləyən, daim xalqa arxalanan Heydər Əliyev qısa müddətdə ölkədə milli həmrəyliyə, birliyə nail oldu. Reallıq isə bu idi ki, o günlərdə Heydər Əliyevin hadisələrə müdaxiləsi olmasa idi dünyanın siyasi xəritəsində Azərbaycan adlı dövlətin varlığına çoxdan son qoyulmuşdu.

Bu hadisədən üç gün sonra-18 iyunda Azərbaycan xalqı eşitdikləri xəbərdən şoka düşdü: Azərbaycan prezidenti Əbülfəz Elçibəy heç kimə məlumat vermədən, gizləncə Bakını tərk edib. Doğma kəndi Kələkiyə gedib. Belə olan halda ölkəyə rəhbərlik təbii ki, respublikada ikinci səlahiyyətli şəxs olan spikerə həvalə olunmalı idi. İyunun 24-də Ali Sovetin qəbul etdiyi qərarla Azərbaycan Respublikası Prezi-

dentinin səlahiyyətləri Ali Sovetin sədri Heydər Əliyevə həvalə olundu.

Beləliklə, cəmi üç gün əvvəl Ali Sovetin sədri seçilən Heydər Əliyev dövlət başçısı funksiyalarını da yerinə yetirməli oldu.

Elçibəy vəzifəsini davam etdirmək üçün müraciət qəbul olundu. Eyni zamanda Sürət Hüseynova vətəndaşlıq borcu xatırladılaraq bildirildi ki, Vətənin ali maraqları naminə hərbi qarşıdurma son versin. Ölkənin tanınmış şəxsiyyətlərinin, ziyalılarının təmsil olunduğu bir qrup Kələkiyə göndərildi. Elçibəy isə "Azərbaycanı Kələkidən idarə edəcəyəm" cavabı ilə Bakıya dönməkdən imtina etdi.

Beləcə ölkəyə rəhbərlik Azərbaycanında hamının sevdiyi, qətiyyətinə inandığı, təcrübəsinə güvəndiyi, müstəqilliyin qaranlıq olan Heydər Əliyevə tapşırıldı.

Ulu öndər Heydər Əliyev Rusiya televiziyasına verdiyi müsahibəsində yaranmış vəziyyəti şərh etdi: "Açıq desək, respublika demək olar ki, idarəedilməz olmuşdu, çünki prezident yoxdur. Baş nazir yox idi, -o, artıq çoxdan istefa vermişdi, mən tək qalmışdım, bir çox məsələlər isə prezidentin səlahiyyətlərindən istifadə edərək həll olunmalı idi. Bax, belə bir vəziyyətdə mən həmin vəzifələri öz üzərimə götürdüm."

Beləcə 29 avqust 1993-cü ildə Elçibəy etimad məsələsi ilə bağlı referendum keçirildi. Prezident seçkilərində ona bir milyon 800 yüz min nəfər etimad göstərmişdi. Referendumda isə onun əleyhinə üç milyon yarımdan artıq seçici səs vermişdi.

3 oktyabr 1993-cü ildə keçirilən prezident seçkilərində bütün Azərbaycan xalqı yekdilliklə Heydər Əliyevə etimad göstərərək onu əbədi olaraq xilaskar, müstəqilliyin qaranlıq seçdilər.

Prezident kimi andiçmə mərasimində də xalqın dəstəyi ilə demokratik, müstəqil cəmiyyət quruculuğunda önəmli nailiyyətlər əldə olunacağına dövlət başçısı kimi əminlik ifadə edən Heydər Əliyev Azərbaycanı dünya birliyində qüdrətli bir ölkə kimi tanıdığına söz verdi. Vədinə də əməl etdi.

Uzun illərin dövlətçilik təcrübəsinə əsaslanan xalq-iqtidar birliyi 1994, 1995-ci illərdə törədilən dövlət çevrilişlərinə cəhdlər zamanı da təsdiqləndi. İnamına, seçiminə sadıq qalan Azərbaycan xalqı yolunu müəyyənləşdirdi. Bu seçim sabaha böyük ümidlərlə dolu Heydər Əliyev yolu idi. Azərbaycanı qorumaq, saxlamaq, dövlətçiliyimizi möhkəmləndirmək və inkişaf etdirmək yolları hamar olmasa da ümummilli lider Heydər Əliyev zakası ilə bütün çətinliklər qalib gəlmək əzmində olduğunu sübut etdi. Onun fəaliyyəti dövründə Azərbaycan milli intibah zirvəsinə qədəm qoydu. Tükənmez əzmi hesabına ölkəmizdə yeni iqtisadi, siyasi, hüquqi təsisatlar yaradıldı, mühüm islahatlar həyata keçirildi, sosial-iqtisadi proqramların qəbulu nəhəng quruculuq prosesinin sürətlənməsi üçün real imkanlar yarandı. Sovetlərdən miras qalan planlı idarəetmə bazar iqtisadiyyatı ilə əvəz olundu. "Əsrin müqaviləsi" adlanan nəhəng neft kontraktının imzalanmasını gerçəkləşdirməklə xalqlar arasında əməkdaşlıq əlaqələri yarandı, neft strategiyasını müəyyənləşdirdi, Azərbaycanın inkişaf parametrlərini düzgün istiqamətləndirdi.

Prezident İlham Əliyevin davam etdirdiyi varislik siyasəti ümummilli lider Heydər Əliyevin arzusunda olduğu möhtəşəm Azərbaycanı dünyada tanıtdı, fərgləndirdi, nüfuzunu artırdı. Hazırda Azərbaycan dünya birliyində vədinə sadıq etibarlı tərəfdaş, ölkələrin enerji təchizatının təminatında rol artan qüdrətli bir ölkədir.

Bu inkişaf isə Qurtuluşa aparacaq 9 iyun 1993-cü ildən başlanırdı.

✍ Xuraman İsmayılqızı,
"iki sahil"